

---

ontvangen. Eind februari 1861 moest de zelfbewuste Leidse topstudent toegeven dat zijn lichaam en geest de spanningen niet meer aankonden. Dadelijk mat hij zich een nieuwe rol aan, één waar hij later wel meer in zou vluchten als er weer eens een groots plan was mislukt of dreigde te mislukken: die van de grote lijder. In gedachten schilderde hij zich dadelijk, op een wijze die Ary Scheffer hem niet zou hebben kunnen verbeteren, zittend ‘op een stoel, moe en af van de hoofdpijn, en daarbij mijn lieve Johanna die met zooveel liefde en zachtheid het frissche eau de Cologne vocht met volle teugen uitgoot op mijn gloeiende herzens’.

Jo

Kort na haar belijdenis op 24 april 1859 had Kuyper zich officieel verloofd met Johanna (Jo) Hendrika Schaay (1842), dochter van een Rotterdamse commissionair in effecten. Zoals bij verlovingscorrespondentie gebruikelijk, bevatten hun brieven de nodige liefdesbetuigingen. Een hoogtepunt daarbij vormt Brams roerende zorg voor Jo nadat zij hem in maart 1860 had toevertrouwd dat zij aan een aandoening leed, die het krijgen van kinderen wel niet onmogelijk, maar toch wellicht schadelijk voor haar zou maken. Omdat hij het ‘koppen zetten’ [d.w.z. bloed afnemen als geneesmiddel] van Jo’s eigen geneesheer niet vertrouwde, zocht Bram dadelijk contact met de hoogleraar F.W. Krieger. Kuyper zou echter Kuyper niet geweest zijn, als hij in dezelfde brief waarin hij Jo nadere vragen stelde over de aard van haar ziekte, om aldus bij Krieger beslagen ten ijs te kunnen komen, ook niet snel even een belegging van f200 probeerde te regelen. Jo, die aanvankelijk weinig heil zag in hetgeen door Bram werd bedisseld, zwichtte toch en consulteerde de Leidse medicus. Deze kon het aanstaande paar geruststellen.

Dat Jo zich niet alleen in dit, maar in wel meer gevallen door Bram liet gezeggen, hing samen met het feit dat ze ruim vier jaar jonger was dan hij: toen hij haar in september 1858 ten huwelijk vroeg was zij zestien. Wellicht daarom, maar ook vanwege het feit dat zij uit een heel ander milieu kwam, hadden niet alleen zijn vader, maar ook zijn vrienden hem aanvankelijk afgeraden haar te vragen. Er lag dus een uitdaging en Kuyper heeft die met hart en ziel aanvaard. Jo werd zijn eerste reformatieproject: zowel op godsdienstig als op cultureel gebied zou hij haar de ‘klassieke’ vorming bieden die hij bij zijn moeder en zusters zo waardeerde. Jo zou de zelfstandige modelvrouw worden die bij zijn ideale kerk paste. Hij begon heel zelfverzekerd. Driekwart jaar na het begin van hun verkering meldde de zelfbenoemde leermeester: ‘Mijn liefste ... toen ik je 14 sept. om je liefde vroeg, wist ik wat ik deed ...’. Fijngevoeligheid was ook toen al niet zijn fort. Om te onderstrepen